

POZNÁVÁME SVŮJ REGION

Náměstíčko v Osové Bítýšce s farou.

Foto: Alois Koukola

Nový zásahový cisternový automobil SDH v Osové Bítýšce.

Foto: Alois Koukola

OSOVÁ BÍTÝŠKA

Jak přiblížit čtenářům na malém prostoru sousední, "pár" kilometrů vzdálenou, největší obec našeho regionu? Jak začít neotřele a nenarazit, vždyť rivalita mezi sousedy je velká a nekompromisní, jak dřívější fotbalová derby? Čím začít, aby naši dobří sousedé neřekli: *zase ti „frakaři“ do nás ryjó?* Zkusím s trochou nadsázky použít historických zajímavostí.

...Je krásné v tom našem koutku - plném pozvolných kopečků, údolí, luk a lesů, lidu bodrého i humorného - protékaném potokem „Bítýška“, spojujícím největší sídla regionu: „Svěrázné“ Křovany, bitešské „frakaře“ a ty, o kterých bude dneska řeč - bítýšské „vápeníky“, v minulosti též „vornáty“ nazývané.

Přezdívka „vápeníci“ se dochovala dodnes a má reálný historický základ - viz úryvek z almanachu obce Měřina:

„Za pěkného počasí jezdvali vápeníci. To již bylo daleko před vsí slyšet: Vápnóó, vápnóó. Přijížděli koňskými povozy. Byli to Luther nebo Musil z Osové Bítýšky, pak jejich koně sami zastavili před nějakou hospodou. Lidé se sbíhali s pytlí, různými nádobami na trakařích, aby si koupili nehašené kusové vápno. To se nevážilo, ale odměřovalo se v nevelké dřevěné nádobě, tzv. „mejtniku“.

Tito obchodníci nakoupili vápno v Čebíně a rozváželi je po obcích až do Jihlavy. Na zpáteční cestě koně sami zastavovali u každé hospody, kde byli - včetně hospodáře, rádně napojeni. Viz ukázka části textu písně, která se ještě za našeho mládí zpívala na zábavách:

*Když přijeli do Měřina,
dali sobě litr vína,
trníč trňava, růže voňavá
litr vína*

*Když přijeli na tu Rudu,
dali sobě litr rumu,
trníč trňava, růže voňavá
litr rumu*

*Když přijeli do Bítýšky,
váleli se jako šišky,
trníč trňava, růže voňavá
jako šišky*

Druhá, méně známá přezdívka, „Vornáti“, vznikla mnohem dříve, neboť lidé z Osové Bítýšky nosili kožichy s vyšitými růžemi na zádech, dlouhé až na paty. (Ornát - bohatě zdobená svrchní část kněžského oděvu).

Takto jsme se trochu netradičně přenesli do centra další, v pořadí již čtvrté farnosti a pomalu uzavíráme putování obcemi našeho regionu, ležícími na sever od dálnice a vracíme se z druhé strany ke Svaté hoře, jejichž jihovýchodních svahů se „farní katastr“ Osová Bítýška dotýká. Do farnosti déle patří: Vlkov, Záblatí, Jáchymov, Ořechov a Skřínářov.

Stručná charakteristika

V obci, která se svou velikostí a strukturou blíží charakteru „městyse“, žije 832 obyvatel. Leží v nadmořské výšce cca 524 m. n. m., vzdálena 6 km od Velké Bíteše, směrem severozápadním, na důležitých dopravních tepnách: moderní železniční trati Brno - Havlíčkův Brod a státní silnici 1. třídy, označené I/37, spojující Brno s Hradcem Králové přes Žďár nad Sázavou. K tomu ještě přistupuje frekventovaný silniční tah Tišnov - Třebíč, s možným nájezdem na dálnici u Lhotek.

Asi 2 km směrem východním leží osada **Osová**, patřící do správního obvodu obce. Původně byla šlechtickým sídlem se vším, co k tomu patří a bude o ní pojednáno v samostatném článku v jednom z příštích čísel. Na severozápadní

části katastru, rozkládajícím se na 1030 hektarech, se nachází rekreační oblast Tři Dvory se stejnojmenným rybníkem.

Dominantou obce je kostel sv. Jakuba, zmíněný v historických dokumentech již ve 13. století. Z té doby pochází i zpráva o faře, která, dnes pěkně upravená, slouží jako Diecézní centrum života mládeže (DCŽM). První zmínky o škole pochází z roku 1662, sbor dobrovolných hasičů byl založen v roce 1883 a tělovýchovná jednota Sokol v roce 1919.

Do roku 1850 patřila Osová Bítýška k panství osovskému, v letech 1850 – 1892 do soudního okresu Velké Meziříčí a od roku 1892 do roku 1960 spadala postupně do okresů Velká Bíteš, Jihlava a Velké Meziříčí. Od roku 1960 až do současnosti je součástí okresu Žďár nad Sázavou.

Koncem 70 – tých let se stala „střediskovou obcí“ a byly k ní administrativně přičleněny sousední obce Záblatí, Ořechov a Skřínářov. Po roce 1990 se tyto obce osamostatnily.

14. prosince 1998 převzal starosta obce Josef Mach od předsedy PS ČR Václava Klause znak a prapor obce, představující zubří hlavu.

Putování staletími

Původ názvu obce není zcela jasný ani badatelům. Přesto uvedu citaci textu z Vlastivědy Moravské z roku 1900, která se zdá být logická:

„Jméno městečka Osovské Bítýšky jest zdrobnělé jméno z Bíteše. V latinských spisech středověkých O.B. byla prostě nazývána Vitis, později Bítýška a v XVI. a XVII. století Bytyška. Přívlastek Osovská dán Bítýšce, jednak aby rozeznala se od Bíteše Velké a Bítýšky Veverské, jednak aby náležitost k panství Osovému osvědčila se již jménem, neboť byla Bítýška vždy přední osadou tohoto panství a městečkem již r. 1360. V století XVIII. a nynějším zavládlo říkati a psáti B. „Osová“, což není správné, neboť má jméno ukázati vlastnost a musí proto býti přidavné, t. j. Osovská.“

I když je ve Vlastivědě moravské také uvedeno:

„...Jako první farář je znám r. 1266 „pan Kuno“ ze Zbraslavi...“; objevuje se v oficiálních přehledech měst a obcí u Osové Bítýšky letopočet 1349, který lze historicky doložit.

Osová Bítýška byla součástí panství Osovského a v průběhu staletí s ním sdílela společný osud. Do roku 1415 patřilo Osové společně s Bítýškou panu Janu Staršímu z Meziříčí, kolem roku 1450 byl už jeho majitelem „Smil na Osovém“. Jan z Pernštejna je koupil roku 1530. Roku 1555 patřilo Janu Markvartovi na Mírově, který je prodal za 15 000 zlatých. Opět prodáno bylo roku 1594, ale už za 22 000 zlatých panu Jindřichu Humpoleckému z Rybenka.

V roce 1662 došlo k rozdělení panství, ale již v příštím roce držel obě polovice Jan Vít, svobodný pán „Svanenfeld“. Za vysokou cenu 75 000 zlatých bylo v roce 1708 prodáno Kateřině, svobodné paní z Valdorfa. František Kajetán hrabě Chorinský byl jeho následujícím majitelem a ještě téhož roku je prodal hraběcí rodině Haugwitzů.

Ing. Alois Koukola, CSc.

Pokračování v příštím čísle Zpravodaje...

OSOVÁ BÍTÝŠKA

Pokračování

Kostel sv. Jakuba

První písemné údaje o kostele a faře jsou ze třináctého století, kdy farnost náležela komendě řádu německých rytířů v Opavě (komenda = sídlo či okrsek působnosti komtura rytířského řádu), který ji obsazoval svými řádovými kněžími. Farní kostel, zasvěcený sv. Jakubu Většimu, stojí uprostřed vesnice a býval obklopen hřbitovem. Ten byl v roce 1906 přemístěn do nových prostor na okraj obce, po pravé straně silnice směrem na Velkou Bíteš.

Presbytář a sakristie pocházejí z doby gotické. Z původního slohu se mnoho nezachovalo, zmizela zejména gotická okna. Pravděpodobně v druhé polovině XVII. století byla přistavěna chrámová loď, ale už v novějším stavebním slohu. Ještě v roce 1633 se uvádí, že kostel byl „malý a na spadnutí“, ale o vizitaci v roce 1662 byl již „rozsáhlý a velkolepý“. V roce 1895, za faráře Jana Nedomy, byl důkladně a všestranně opraven. V roce 1916 byla instalována nová okrouhlá železná okna. Po válce, v roce 1923, byla opravena zeď kolem kostela a položeny schody pod věží. Během následujícího půl století probíhaly další větší či menší opravy až do roku 1978, kdy došlo k velkým změnám uvnitř kostela.

Další velké opravy se uskutečnily v roce 1980, za **P. Josefa Pojezdného**, dnešního opata Královské kanonie premonstrátů na Strahově. Byla položena mramorová dlažba, vnitřek chrámu byl obílen a hlavně byla oplechována střecha kostela mědí - to vše za přiložení rukou farníků i pana faráře. Po roce 1994 byly provedeny opravy fasády kostela s věží i bývalé márnice.

Fara

Uchovala si svůj raně barokní vzhled, který jí byl vtisknut stavitelem před více než 200 lety. Za budovou je velký dvůr se dvěma stodolami a hospodářským stavením. Dnes je na faře umístěno **Diecézní centrum života mládeže**, což je „dům“ otevřený pro mladé lidi z celé diecéze, kteří se sem sjíždějí, aby zde našli přijetí a stále společenství. Pro obec je velkou ctí, že byla před 15 lety vybrána pro sídlo DCŽM. Fara, velká zahrada s fotbalovým a volejbalovým hřištěm i garáž se stolním tenisem tvoří hlavní zázemí všech akcí. Z pohledu věřících je ale nejdůležitější kaple, zasvěcená blahoslavenému Janu XXIII.

Škola

První škola byla postavena nákladem kostela v r. 1662 a stála hned u původního hřbitova. Navštěvovalo ji tehdy 10 dětí a o 130 let později byla jako „stará“ přestavěna a po dalších 100 letech rozšířena - v r. 1850 měla 211 žáků. Ani tyto změny nestačily, a tak byla v r. 1893 na téže místě postavena nová pětiletá jednopatrová školní budova. Tato „měšťanka“ poskytla vyšší stupeň základního vzdělání mnoha generacím z celé farnosti.

Počátek osmdesátých let minulého století se stal mezníkem rozvoje školství v O. Bítýšce. Započala I. etapa výstavby nového moderního školního areálu, a když v roce 1990 rozhodlo zastupitelstvo o jeho dostavbě, bylo rázně nakročeno ke splnění přání mnoha generací. Stará školní budova mohla být zbourána, náměstíčko se otevřelo a jako ve snu se náhle zjevil nevídaný pohled na kostel, upíraný mnoha generacím. Ke cti vedení obce slouží, že uvolněné prostory byly citlivě upraveny.

Sbor dobrovolných hasičů

Základy sboru byly položeny již v roce 1883. Původně vlastnil jednoduché stříkačky „berlovky“. Později byla pořízena stříkačka tažená koňským spřežením, kterou se podařilo uchovat dodnes. Modernizace techniky se hasiči dočkali v roce 1950, kdy jim byl zakoupen nákladní automobil Steyer.

V roce 1983, při oslavách stého výročí založení, dostal sbor darem požární vůz Avia 30 K speciál, který slouží dodnes. Významný den prožili členové sboru i ostatní obyvatelé letos, v sobotu 11. srpna, kdy jim byl slavnostně předán nový zásahový cisternový automobil značky MAN. Kvůli nepříznivému počasí proběhla oficiální oslava včetně bohoslužby v kostele. Auto požehnal kaplan p. Zdeněk Fučík. Starosta hasičů Milan Mezlík seznámil přítomné s používanou technikou - od založení až po současnost, kterou si přítomní mohli prohlédnout v parku Pod Lipami. Pozdravy dále pronesli starosta obce Josef Mach, zasloužilý hasič Karel Herold, ředitel Územního odboru HZS kraje Vysočina Josef Ryba a místopředseda sněmovny Parlamentu České republiky Jan Kasal. Současným velitelem hasičů je Miloš Bobek.

Pokračování v příštím čísle Zpravodaje...

Alois Koukola

Nový pohled na kostel sv. Jakuba v Osově Bítýšce.

Foto: Alois Koukola